

Nr 41.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.; given Drottningholms slott den 20 januari 1950.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande statsrådet hemställt.

GUSTAF.

John Lingman.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms slott den 20 januari 1950.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Statsrådet Lingman anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m. och anför därvid följande.

De lönebelopp, som finnas angivna i grundlönetabellerna i 3 § statens löneplansförordning den 30 juni 1947 (nr 376) skola enligt 4 § samma förordning höjas eller sänkas enligt i huvudsak följande grunder.

Socialstyrelsen beräknar kvartalsvis förhållandet mellan de allmänna levnadskostnaderna i sista månaden under vederbörande kvartal och $\frac{100}{110}$ av levnadskostnaderna i mars 1946. På grundval härav fastställer Kungl. Maj:t det procenttal (pristalet), som utmärker nämnda förhållande. Så

framfört icke Kungl. Maj:t och riksdagen funnit skäl särskilt föreskriva, att förhöjning av de i grundlönetabellerna angivna månadslönerna skall ske med högre belopp eller även i annat fall än som föranledes enbart av levnadskostnadsutvecklingen, skall månadslönen höjas med 3 procent för varje hel mångfald av 4, varmed pristalet överstiger 100. Om pristalet, efter att ha uppvisat viss ökning, åter nedgår, skall dock månadslönen höjas efter oförändrat procenttal, så länge pristalet överstiger närmast lägre hela mångfald av 4. Dessa regler skola likväl icke medföra rätt till höjning av lönen efter högre procenttal än 18, motsvarande pristalet 124. Det lönebelopp, varå höjning får beräknas, har begränsats till 1 200 kronor i månaden. Om pristalet nedgår till eller understiger 90, skall, så framfört Kungl. Maj:t och riksdagen därom besluta, månadslönen sänkas med högst 5 procent.

På grund av statsmakternas särskilda beslut (prop. 1947: 300, r. skr. nr 442; prop. 1948: 276, r. skr. nr 416; prop. 1949: 34, r. skr. nr 118) har emellertid angivna samband mellan löner och levnadskostnader icke upprätthållits. Enligt övergångsbestämmelse till statens löneplansförordning skulle sålunda bestämmelserna i 4 § träda i kraft den 1 juli 1948, såvida ej Kungl. Maj:t och riksdagen annorlunda särskilt beslutade, och enligt förordningen den 30 juni 1948, nr 553, skola nämnda bestämmelser träda i kraft den dag, Kungl. Maj:t och riksdagen besluta.

De särskilda grunder för höjning av månadslön m. m. enligt löneplansförordningen, som trätt i stället för den automatiska lönerörligheten, ha inneburit följande. För budgetåret 1947/48 fastställdes procenttalet 12 att läggas till grund för nämnda höjning. För tiden 1 juli—31 december 1948 skulle höjningen ske efter samma procenttal, dock att procenttalet skulle ökas till 20 för den händelse pristalet steg till 124 eller däröver. Samma grunder ha gällt under kalenderåret 1949. Vad angår pristalets beräkning har Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande (prop. 1948: 250, r. skr. nr 415) förordnat, att pristalet skall grundas å genom socialstyrelsens försorg verkställda beräkningar, vid vilka hänsyn icke skall tagas till direkta skatter och sociala förmåner, varjämte förordnats, att vid pristalsberäkningen ¹⁰⁰/₁₁₀ av levnadskostnaderna i mars 1946 skola anses motsvara 1935 års genomsnittliga levnadskostnader ökade med 36,34 procent.

Att den automatiska lönerörligheten avkopplades under budgetåret 1947/48 sammanhänger närmast med att det under våren 1947 fanns grundad anledning förutsätta, att lönerörligheten vid tillämpning av dittills använda grunder för levnadskostnadsberäkningen skulle föranleda omotiverade svängningar i lönebeloppen. Motsvarande åtgärder under senare halvåret 1948 och under år 1949 ha däremot ingått såsom led i den allmänna stabiliseringspolitiken i enlighet med de resultat som nåtts vid överläggningar med statstjänstemännens huvudorganisationer, statstjänarkartellen, statstjänstemännens riksförbund och tjänstemännens centralorganisation. Beträffande dessa överläggningar må här erinras om följande.

Pristalet för andra kvartalet 1948 utgjorde 120. Med utgångspunkt från att de för senare halvåret 1948 förutsebara prisstegringarna skulle bli relativt små — av organisationerna angivna till ett par enheter i 1935 års serie —

och att i övrigt prisfördyring för konsumenterna skulle i möjligaste mån elimineras, ansågo organisationerna vid överläggningar våren 1948 godtagbart, att procenttalet 12 för höjningen finge gälla jämväl under återstående delen av 1948, oaktat att den höjning, som skulle uppkomma i händelse av en anknytning till automatisk lönerörlighet, skulle uppgå till 15 procent. Därest levnadskostnaderna — emot vad som syntes sannolikt — enligt levnads-kostnadsberäkningarna för juni eller september 1948 skulle stiga så att pristalet beräknat enligt socialstyrelsens indexserie utan direkta skatter och sociala förmåner uppnådde pristalet 124, skulle procenttalet för höjningen ökas till 20. Detta innebar, att i sådant fall utöver tre fjärdedels kompensation för 16 enheters pristalshöjning över basnivån skulle erhållas full kompensation för 8 enheters pristalsstegring.

Vid sitt ståndpunktstagande förklarade sig organisationerna förutsätta, att jämväl för de i kommunernas tjänst anställda, som hade lönernas rörlighet reglerad efter samma grunder som de statsanställda, dåvarande tillägg komme att bibehållas under återstoden av år 1948 under samma förutsättningar som för statstjänstemännens vidkommande. Övriga samhällsgruppers — löntagares, jordbrukares och företagares — medverkan borde även söka eftersträvas för en allmän stabilisering av landets ekonomi. Organisationerna förutsatte vidare förhandenvaron av en effektiv priskontroll.

De för tredje och fjärde kvartalen 1948 fastställda pristalen utgjorde 120 respektive 122. Månadslönerna m. m. enligt löneplansförordningen utgingo i enlighet härmed med tillägg efter 12 procent senare halvåret 1948.

Vid de förhandlingar, som omkring årsskiftet 1948—1949 fördes med huvudorganisationerna, uppnåddes enighet om att den automatiska lönerörligheten enligt statens löneplansförordning icke skulle sättas i funktion utan att även under 1949 det rörliga tillägget skulle utgå efter 12 procent, förutsatt att ej pristalet uppginge till minst 124, i vilket fall procenttalet skulle höjas till 20. Från de anställdas sida ansåg man sig böra uttala, att inkomststabiliseringen icke borde få tagas till intäkt för en restriktiv bedömning av förslag till sådana ändringar i lönehänseende, som föranleddes av organisatoriska skäl, förändrade arbetsuppgifter eller andra särskilda förhållanden. Härtill fogade dåvarande chefen för finansdepartementet det uttalandet, att det vore tydligt att själva stabiliseringen av det rörliga tillägget icke i och för sig kunde utgöra hinder för löneändringar av antytt slag men att prövningen av dylika lönefrågor icke kunde undgå att röna inverkan av den allmänna återhållsamhet som i då rådande ekonomiska läge måste prägla budgeten. Vid överläggningarna hade vidare förutsatts att under året ingen sänkning av de anställdas reala löner skulle förekomma genom ändrade grunder vid beräkning av vissa naturaförmåner såsom bostäder, kost, beklädnad m. m. Framför allt hade såsom villkor för uppgörelsen framstått, att den inginge såsom led i en politik för stabilisering av inkomsterna inom alla samhällsgrupper. Från de anställdas sida hade därvid framhållits, att garantiregeln icke enbart kunde uppfattas som ett skydd mot oväntade höjningar av levnadskostnaderna. Den innebure också en viss trygghet för att prishöjningar som ledde till inkomsthöjningar för vissa grupper kunde utlösa kompenserande lönehöjningar för de anställda. Det vore därför stridande mot garantiregelns syfte om direkta prishöjningar ersattes med subventioner, som skapade ökade inkomster för någon viss samhällsgrupp. Att jämsides med inkomststabiliseringen skulle gälla en effektiv priskontroll betraktades som självfallet.

Pristalen utgjorde under första—fjärde kvartalen 1949 respektive 122, 121, 122 och 122. Den rörliga förhöjningen av lönen har därför bibehållits vid 12 procent under hela år 1949.

Enligt de nya pensionsbestämmelser, som gälla från och med budgetåret 1947/48, skall för rörligt tillägg å pensioner gälla samma procenttal som beträffande höjning av månadslön enligt statens löneplansförordning. Avkopplingen av sambandet mellan lönerna och levnadskostnadsutvecklingen samt fastställandet av 12 procents höjning av månadslönerna ha sålunda fått verkan även för det rörliga tillägget å pensionerna.

I innevarande års statsverksproposition (för flera huvudtitlar gemensamma frågor, s. 17) har förutsatts, att frågan om de grunder för de nyreglerade lönernas och pensionernas rörlighet, som borde gälla efter utgången av år 1949, senare skulle få anmälas för riksdagen.

Vad angår grunderna för de kristillägg, som fortfarande, ehuru i väsentligt minskad utsträckning utgå efter det nya lönesystemets genomförande, fattades vid 1947 års riksdag beslut (statsverkspropositionen, för flera huvudtitlar gemensamma frågor, s. 81, r. skr. nr 56) innebärande att kristillägget skulle regleras i anslutning till den procentuella förhöjningen av de nyreglerade lönerna. Då angivna procenttal utgjorde 6, skulle kristillägg utgå efter 16 procent, och för varje höjning eller minskning av förstnämnda procenttal med 3 enheter skulle kristilläggsprocenten ökas respektive minskas med 4,2 enheter. I enlighet härmed har kristilläggsprocenten under tiden 1 juli 1947—31 december 1949 utgjort 24,4; om de nyreglerade lönerna under tiden 1 juli 1948—31 december 1949 höjts med 20 procent, skulle kristilläggsprocenten ha ökats med ($\frac{8}{3} \times 4,2 =$) 11,2 till 35,6.

I årets statsverksproposition (för flera huvudtitlar gemensamma frågor, s. 18) har framhållits, att kristilläggsgrunderna för tiden efter utgången av år 1949 borde bli beroende av de beräkningsgrunder för rörligt tillägg, som komme att gälla, och att frågan om kristilläggsgrunderna därför finge anmälas i samband med frågan om det rörliga tillägget.

Jag torde nu få anmäla frågorna om grunderna för de nyreglerade lönernas och pensionernas höjning (grunderna för rörligt tillägg) samt kristilläggsgrunderna för tiden från och med den 1 januari 1950.

I innevarande års statsverksproposition (inkomster å driftbudgeten, finansplanen) har framhållits, att trots de förändringar i gynnsam riktning som inträtt åtgärder till skydd för penningvärdet fortfarande äro nödvändiga och att mot bakgrunden härav alla samhällsgruppers medverkan till en inkomststabilisering är lika nödvändig som för ett år sedan. Beträffande statstjänstemännens löner ha under hösten 1949 förhandlingar förts med statstjänarkartellen, statstjänstemännens riksförbund, Sveriges akademikers centralorganisation och tjänstemännens centralorganisation. Vid dessa förhandlingar, som avslutats i början av detta år, har man lyckats uppnå enighet om att — under samma förutsättningar som innefattades i motsvarande överenskommelse för år 1949 — under år 1950 det rörliga tillägget skall utgå efter 12 procent och kristillägget efter 24,4 procent, förutsatt att ej pristalet uppgår till minst 124, i vilket fall procentalen skola höjas till 20 respektive 35,6.

Såsom ett led i överenskommelsen om inkomststabiliseringen ingår, att därest statstjänstemännens huvudorganisationer gemensamt i anslutning till 4 § 2 mom. statens löneplansförordning påkalla förhandlingar om det rörliga tilläggets förhöjning för viss begränsad tid efter utgången av år 1950 vid dylika förhandlingar hänsyn skall tagas till den i förhållande till andra grupper längre tid statstjänstemännen underkastat sig inkomststabilisering genom att medverka till det rörliga tilläggets maximering till 12 procent redan från och med den 1 juli 1948.

I samband med överläggningarna angående det rörliga tillägget har från organisationernas sida framhållits, att lönestabiliseringen icke borde få innebära ett ytterligare uppskov med vissa löneregleringar. Detta spörsmål har berörts i statsverkspropositionen (för flera huvudtitlar gemensamma frågor, s. 4). Av vad där anförs framgår, att med hänsyn bl. a. till ett uttalande av chefen för finansdepartementet i proposition 1949: 200, vilket uttalande av riksdagen lämnats utan erinran, förslag kommer att föreläggas riksdagen, att de redan i princip beslutade löneregleringarna för övningslärare och kyrkomusiker skola sättas i kraft den 1 juli 1950. Härutöver ha löneregleringar i allmänhet icke ansetts böra genomföras under nästa budgetår. Beträffande vissa förekommande löneregleringsfrågor är saken sådant, att ett uppskov med beslut i ämnet skulle kunna medföra, att löneregleringens genomförande komme att fördröjas avsevärd tid efter lönestabiliseringens upphörande. Med beaktande härav komma vissa förslag till löneregleringar, vilka äro avsedda att genomföras först efter utgången av nämnda budgetår, att föreläggas 1950 års riksdag. I andra fall har ansetts böra anstå med framläggande för riksdagen av löneregleringsförslag; hit höra förslagen om lönereglering för byråchefer m. fl. högre tjänstemän och för professorer m. fl. vid universiteten och de statliga högskolorna, vilka förslag beräknas kunna föreläggas 1951 års riksdag.

Jag finner det tillfredsställande, att överenskommelse kunnat träffas om inkomststabilisering för statstjänstemännens del under år 1950 och föreslår, att frågan underställes riksdagens prövning. Under år 1950 skulle sålunda gälla samma grunder för höjning av nyreglerade löner och pensioner och samma kristilläggsgrunder, som innefattas i det för år 1949 fattade beslutet. Vad angår frågan vilka grunder, som böra gälla efter 1950 års utgång, synes det böra godtagas, att om statstjänstemännens huvudorganisationer gemensamt påkalla förhandlingar i ämnet härvid skall beaktas, att statstjänstemännen redan från och med den 1 juli 1948 eller ett halvt år tidigare än andra samhällsgrupper varit underkastade inkomststabilisering. Frågan om grunderna för höjning av nyreglerade löner och pensioner samt om kristilläggsgrunder efter utgången av år 1950 torde emellertid sedermera få föreläggas riksdagen. Därest beslut i ämnet icke skulle ha meddelats före årsskiftet 1950/51, synes på motsvarande sätt som hittills under innevarande år få provisoriskt tillämpas samma grunder som närmast dessförinnan varit gällande; i sådant fall förutsätter jag, att de grunder som sedermera beslutas skola göras tillämpliga från och med den 1 januari 1951.

Liksom de rörliga tilläggen utgå i regel kristilläggen från de anslag, av vilka utgifterna i övrigt för vederbörandes avlöning bestridas. Ett undantag gäller emellertid beträffande åttonde huvudtiteln. Från ett å denna huvudtitel upptaget särskilt förslagsanslag bestrides kristillägg huvudsakligen till vissa befattningshavare vid universiteten och de medicinska högskolorna. Detta anslag har för nästa budgetår i statsverkspropositionen preliminärt beräknats till 2 500 000 kronor. Vid förut angivna ställningstagande till frågan om kristilläggsgrunderna torde anslag nu böra äskas med det i statsverkspropositionen preliminärt beräknade beloppet.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels besluta

1) att höjning av belopp, som angivas i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönetabellerna, tills vidare under år 1950 skall ske enligt samma grunder som gällt under år 1949; samt

2) att kristillägg tills vidare under år 1950 skall utgå enligt samma grunder som gällt under år 1949;

dels ock att under åttonde huvudtiteln till kristillägg för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 2 500 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtast till riksdagen.

Ur protokollet:

Erik Skiöld.